

Citation:

In memoriam Willem de Sitter, in:
KNAW, Proceedings, 37, Amsterdam, 1934, pp. 734-737

M.H.

Den 20sten November is na een kortdurende ziekte

WILLEM DE SITTER

overleden. Zijn heengaan beteekent een zeer zwaar verlies voor de wetenschap in het algemeen, voor de Sterrekunde en voor onze afdeeling in het bijzonder.

DE SITTER studeerde te Groningen aanvankelijk in de wiskunde maar onder invloed van J. C. KAPTEYN en van diens vriend Sir DAVID GILL, directeur van de Cape Observatory, die het Groningsch sterrenkundig laboratorium in October 1896 bezocht, wendde hij zich tot de sterrekunde. In volge een verzoek van Sir DAVID GILL om te Kaapstad de daar verrichte heliometer-waarnemingen van de wachters van Jupiter te reduceeren, ging DE SITTER, na doctoraal examen in de wis- en sterrenkunde te hebben afgelegd, naar Kaapstad, waar hij gedurende twee jaar werkzaam bleef, een verblijf, dat in menig opzicht beslissend voor zijn leven zou zijn. Hier werd zijn aandacht gevestigd op vraagstukken in verband met de Jupiter satellieten; problemen, die hem nooit meer hebben losgelaten.

Welk een uitstekend werk DE SITTER op dit gebied geleverd heeft, blijkt uit het schitterend getuigenis, dat de president van de „Royal astronomical Society” Dr. CROMMELIN hieromtrent aflegde toen in 1931 de aan DE SITTER toegekende Gold Medal of the Society werd uitgereikt, een onderscheiding, die gewoonlijk als de hoogste op astronomisch gebied wordt beschouwd.

Teruggekeerd in het vaderland werd hij assistent aan het Sterrenkundig laboratorium te Groningen en promoveerde op een proefschrift getiteld „Discussion of Heliometer observations of Jupiter Satellites”, waarin resultaten van zijn werk te Kaapstad waren neergelegd.

Te Groningen verrichtte hij veel uitmuntend werk o.a. over de bepaling van z.g. „eigen bewegingen” der vaste sterren, parallaxen en photometrie.

In 1908 werd DE SITTER tot hoogleeraar in de sterrekunde te Leiden benoemd, in 1918 tot Directeur van de Sterrewacht.

DE SITTER heeft, ondanks zijn niet sterke constitutie, op wetenschappelijk gebied enorm veel gepraeesteerd, naast zijn reeds vermeld levenswerk over de manen van Jupiter, vestigde hij zijn aandacht op verschillende problemen, waarvan slechts enkele aangehaald kunnen worden. Een zijner wenschen ging uit naar het maken van een samenhangend systeem van de astronomische constanten zooals de precessie en de nutatieconstanten, de lengte van het jaar, de straal van de aarde, de afplatting der aarde, de afstand en de massa van de maan enz.

Bij het derde eeuwfeest der Leidsche Sterrewacht, tevens het zilveren Hoogleeraarschap van DE SITTER, wees VENING MEINESZ er nog op van hoeveel belang dit werk voor de geodeten is.

Het meest heeft wel tot de groote internationale bekendheid van DE SITTER bijgedragen de wijze waarop hij EINSTEIN's relativiteitstheorie in de astronomie heeft toegepast en uitgebreid. Uit zijn beschouwingen hierover is geboren zijn, van EINSTEIN's opvattingen afwijkende, conceptie van het heelal, welke door de astronomen veelal betiteld wordt met den naam: „DE SITTER's Universe". In dit bijna geheel ledig treden bewegingen op met enorme snelheden, hetgeen in waarnemingen, verricht aan het Mount Wilson observatory, bevestiging heeft gevonden. Later werd deze opvatting door DE SITTER gewijzigd en uitgebreid tot de theorie van het uitdijend heelal.

Hoezeer deze arbeid door zijn vakgenooten op prijs wordt gesteld, blijkt eveneens uit de woorden van den voorzitter van de Royal astronomical Society; de gouden medaille toch was toegekend op grond van DE SITTER's „Theoretical investigations on the orbits of the satellites of Jupiter and for his contributions to the Theory of Relativity".

Wordt in dit uit den aard der zaak zeer onvolledig overzicht reeds getoond, dat DE SITTER ondanks zijn wankelende gezondheid op wetenschappelijk gebied een hoeveelheid werk heeft mogen verrichten meer dan voldoende om het geheele leven van een geleerde te vullen, des te grooter is onze bewondering voor DE SITTER's enorme werkkraft, als wij bedenken, hoeveel hij op geheel ander gebied heeft kunnen verrichten. Slechts zelden komt het voor, dat een dergelijk geleerde tegelijk is een man van de daad en een goed organisator; DE SITTER was ook op dit gebied een onvolprezen meester, hij was, zooals een zijner leerlingen het uitdrukte, een geboren bestuurder.

Het is hem vergund geweest om de Leidsche Sterrewacht opnieuw te organiseeren en ook al maakten de zoo ongunstige

tijdsomstandigheden, dat zijn met KAPTEYN uitgewerkte verstrekkende plannen niet geheel volledig konden worden uitgevoerd, toch is het hem met zijn medewerkers, waaronder vooral HERTZPRUNG genoemd moet worden, mogen gelukken de Leidse Sterrewacht opnieuw te maken tot een inrichting volkomen op de hoogte van den tijd en haar wederom een eereplaats te doen innemen onder de eerste sterrewachten der wereld. Een astrophysische en een theoretische afdeling werden eraan toegevoegd, zoodat een schitterend geheel werd verkregen, terwijl de universeele belangstelling van DE SITTER in alles wat zijn vak betrof ervoor waakte, dat aan een der deelen, ook die niet onmiddellijk met zijn eigen werk samenhangen, te kort werd gedaan.

Zijn organisatiegeest breidde de werkingssfeer van de Leidse Sterrewacht uit tot in Zuid-Afrika door de bekende samenwerking met Johannesburg, waar sinds dien tijd steeds een der Leidsche astronomen werkzaam was.

Hoezeer DE SITTER zich ook met de meest fundamenteele problemen van de astronomie bezighield, blijkt wel uit de wijze waarop hij met hart en ziel medewerkte aan de organisatie der Leidsche expeditie naar Keneya in Centraal Afrika, welke gericht was op het verkrijgen van een beter systeem van de posities der vaste sterren, een onderneming, die met DE SITTER's eigen werk weinig verband hield en waarvan de goede vruchten pas in de toekomst geplukt zullen kunnen worden.

Het was teekenend voor den invloed zijner persoonlijkheid hoe deze niet welsprekende man steeds autoriteiten en begunstigers der wetenschap voor de belangen der sterrekunde wist te interesseeren. Steeds voelde men, dat het hem altijd alleen te doen was om het belang der zaak, nooit om het bereiken van eigen voordeel of ter voldoening van persoonlijke ijdelheid, die hem vreemd was.

De ROCKEFELLER Foundation zegde hem ruim honderdduizend dollar toe voor het bouwen en exploiteeren van een grooten kijker in een eigen gebouw te Johannesburg; jammer genoeg heeft DE SITTER de verzending van het instrument niet meer mogen beleven.

DE SITTER heeft het uitmuntend verstaan medewerkers te kiezen en te behouden. Hij stelde in hen zulk een vertrouwen, dat hij hun algeheele vrijheid liet in den opzet en de uitvoering van hun werk, echter altijd voeling met hen houdend en steeds bereid hen met raad en daad bij te staan. Hij bezat de kostbare gave om van zijn medewerkers zijn vrienden te maken.

De organisatorische talenten van DE SITTER bleven ook in het buitenland niet onopgemerkt, met het gevolg, dat men hem van 1925—1928 de moeilijke taak toevertrouwde van voorzitter der Internationale astronomische Unie in een tijdperk van groote moeilijkheden. Ook zijn leiding van het Internationaal Astronomisch Congres te Leiden werd een groot succes.

Aan eerbewijzen heeft het DE SITTER voorzeker niet ontbroken; eeredoctoraten, eereidmaatschappen, medailles werden in groote getale zijn deel.

Van onze Akademie was DE SITTER sedert 1912 een getrouw lid, zelden ontbrak hij op de vergadering, gaarne nam hij aan de discussies deel, menigvuldig waren de voordrachten, die hij hield en wij allen zullen ons zijner herinneren, zooals hij dan voor ons stond sprekend op zijn ietwat hortende, schijnbaar nonchalante wijze, waarbij hij echter altijd zijn gehoor wist te boeien. Ook hier toonde hij zich weer de eenvoudige, altijd bereidwillige persoon, die steeds gereed was in te springen om een spreekbeurt te vervullen; nog op de laatste onzer vergaderingen, die hij mocht beleven, hield hij op verzoek van het Bestuur een voordracht.

Zoo hebben wij DE SITTER in zijn volle persoonlijkheid leeren kennen en leeren apprecieeren en wij mogen verklaren, dat met DE SITTER is heengegaan een groot geleerde, een uitmuntend organisator, een nobel mensch, een vriend van velen, een navolgingswaardig voorbeeld voor allen.